

Трудове право; право соціального забезпечення. Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право

Особливості правового становища профспілок у взаємовідносинах із господарськими організаціями з питань юридичної відповідальності

В.К. Гіжевський
кандидат юридичних наук, професор,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Б.М. Сулицький
магістрант юридичного факультету,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

У статті досліджено проблемні питання захисту профспілковими організаціями соціально-економічних прав та інтересів трудових колективів і найманих працівників, які порушені господарськими організаціями, та притягнення їх до юридичної відповідальності.

В статье исследованы проблемные вопросы защиты профсоюзными организациями социально-экономических прав и интересов трудовых коллективов и наёмных работников, которые нарушены хозяйственными организациями, и привлечение их к юридической ответственности.

Article studies problematic issues of trade union organizations' remedies for protection of social-economic rights and interests of employees violated by economic entities and further prosecution.

Ключові слова: конституційні права і свободи, соціально-економічні права, юридична відповідальність, представництво за законом, профспілки, господарські організації, цивільний і господарський процес, суд, соціальне партнерство, громадянське суспільство.

Постановка проблеми

Трудові та соціально-економічні права людини є важливою складовою конституційних прав і свобод людини та громадянина. У свою чергу конституційні права і свободи окреслюють межі можливої пове-

дінки індивіда та дають йому можливість користуватися всіма благами для задоволення власних інтересів і потреб. Наявність таких прав є основою правового становища особи.

Норми чинної Конституція України [1]

передбачають, що права і свободи людини визначають зміст і спрямованість діяльності держави. У разі їх порушення особа може звернутися за їх захистом до суду, прокуратури, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, інших органів влади та їх посадових осіб. Крім того, в Україні діє велика кількість інших суб'єктів: неурядові організації, професійні спілки, громадські організації, органи самоорганізації населення, які в тій чи іншій мірі уповноважені законом на захист політичних, трудових, соціально-економічних, культурних, етнічних та інших прав та інтересів громадян, осіб без громадянства, трудових колективів і членів громадських організацій. Це так званий «третій сектор».

Звичайно, така правозахисна діяльність не може відбуватися без використання певного набору правових інструментів. Чинний Цивільний процесуальний кодекс України [2] (далі – ЦПК) регулює участь у цивільному процесі органів державного управління, профспілок, підприємств, установ, організацій та окремих громадян, які захищають права інших осіб. Дослідженню того, яким чином врегульована участь профспілок у захисті соціально-економічних прав та інтересів трудових колективів і найманих працівників, порушених господарськими організаціями, і присвячено цю статтю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У середовищі науковців правознавців існують різні погляди на правові підстави участі в цивільному та господарському процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права, свободи й інтереси інших осіб. Діюче законодавство і судова практика також не дають вичерпної відповіді на це питання. Ще більше розмаїття думок зосереджено у юридичній літературі. Так, М.Й. Штефан вважає, що такими є норми конституції, ЦПК, різних галузей права, які надають цим особам повноваження захищати права й інтереси інших [3, с. 126].

Під правовими підставами участі в

цивільному процесі вказаних суб'єктів М.І. Мичко розуміє умови, за наявності яких у них виникає право й одночасно обов'язок звернутися до суду з метою захисту прав і законних інтересів громадянина або держави. На його думку, цією умовою є неможливість самого громадянина звернутися до суду за захистом своїх прав та інтересів унаслідок недієздатності, обмеженої дієздатності чи з інших незалежних від нього причин і коли його інтереси не можуть бути захищені батьками, усиновителями чи іншою особою, зобов'язаною це зробити [4, с. 206].

До підстав участі в цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати інтереси інших, С.В. Васильєв відносить державну або суспільну заінтересованість у цивільній справі, що впливає з обов'язків, покладених на ці органи як їх функціональні повноваження [5, с. 74].

Зазначене свідчить про наявність прогалин у регулюванні цього виду правовідносин як у законодавстві, так і у теорії процесу.

Із повсякденного життя видно, що фактичною підставою участі таких осіб у судовому процесі може бути ініціатива цих органів чи осіб, яка закріплена в поданій до суду заяві. Також це може бути постановлення судом ухвали про залучення до участі у справі громадської організації, профспілки тощо.

Зазначені вище органи та особи відносяться до осіб, які беруть участь у справі, і мають різну заінтересованість (державну, муніципальну, суспільну, галузеву, територіальну тощо). Характер їхньої мотивації на таку участь не особистий і тому вони не мають матеріально-правової заінтересованості. Загальні правила участі в цивільному процесі органів та осіб, яким надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, визначені у ст.ст. 45-46 ЦПК [2].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Варто зазначити, що правове регулювання вказаного питання на сьогодні в

цілому досить загальне, іноді навіть декларативне (передусім щодо участі профспілок, які захищають права найманих працівників і трудових колективів у цивільному та господарському процесі). З одного боку, це урізноманітнює захист інтересів особи, не обмежуючи його можливості чітко окресленим колом осіб. З іншого боку, недостатня правова регламентація часто породжує проблеми під час практичної реалізації профспілками деяких правових норм у процесі здійснення ними своєї статутної діяльності. Коли з часом з цього приводу буде напрацьована достатня судова практика, то наявність прогалин у законодавстві менше позначатиметься на стані захищеності прав трудових колективів і найманих працівників, але зараз це становить проблему.

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є аналіз норм чинного законодавства, що регулюють участь у цивільному та господарському процесі профспілок, що покликані захищати соціально-економічні права та інтереси трудових колективів і найманих працівників, які порушені господарськими організаціями, та притягнення суб'єктів господарювання до юридичної відповідальності.

Для досягнення поставленої мети висуваються такі завдання:

а) визначити мету та підстави участі в цивільному та господарському процесі профспілок, які захищають права трудових колективів і найманих працівників;

б) проаналізувати процесуальні форми участі в цивільному та господарському процесі профспілок, які захищають права трудових колективів і найманих працівників;

в) дослідити особливості участі в цивільному та господарському процесі профспілок, які захищають права трудових колективів і найманих працівників;

г) дослідити особливості правозахисної діяльності профспілок шляхом застосування інших законних можливих засобів впливу на господарські організації та її керівників з метою попередження та припинення триваючих правопорушень;

д) дослідити особливості притягнення господарських організацій та їх керівників до юридичної відповідальності за допущені правопорушення шляхом застосування інших законних можливих засобів впливу;

в) узагальнити можливі наслідки правового протистояння профспілок і роботодавців (власників) у формуванні та становленні громадянського суспільства в Україні, утвердження принципів і цивілізованих форм вирішення проблем економічного характеру в державі.

Виклад основного матеріалу дослідження

Виходячи із соціальної сутності держави, закріпленої у ст. 3 Конституції України, забезпечення прав і свобод людини проголошено головним її обов'язком та визначає зміст і спрямованість її діяльності [1]. Це загальний принцип, однак окремими законами визначено коло осіб, які наділяються функціями захисту прав людини і громадянина а також уповноважені на захист прав колективів і юридичних осіб. Такими повноваженнями наділені недержавні громадські організації, партії, профспілки, органи самоорганізації населення та інші особи. Особливо цей процес став динамічно розвиватися з появою в Україні європейських перспектив розвитку держави і суспільства.

У цивільному та господарському процесуальному законодавстві закріплено принцип диспозитивності цивільного та господарського судочинства, проте в деяких випадках існують виключення з правил і законодавець допускає відступ від встановленого ним принципу. Це обґрунтовується необхідністю удосконалення й урізноманітнення правових механізмів захисту інтересів осіб і трудових колективів. Так, відповідно до ст. 3 ЦПК України до суду можуть звернутися органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, відстоювати державні чи суспільні інтереси [2]. Окрім цього, ст. 1 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК) передбачено, що й інші юридичні особи мають право звертатися до господарського

суду для вжиття передбачених цим Кодексом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням. У випадках, передбачених законодавчими актами України, до господарського суду мають право також звертатися інші органи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності [6]. Профспілки можуть у випадках, встановлених законом, звернутися до суду із заявою на захист прав та охоронюваних інтересів інших осіб. Їхньою метою є захист прав членів профспілки, трудового колективу або найманого працівника в цивільному і господарському процесі та надання допомоги в судовому захисті особам, які самостійно неспроможні в силу різних причин це зробити. Такого підходу потребують моральні засади суспільства та Конституція України, яка гарантує захист прав і свобод людини [1]. Профспілки, беручи участь у справі, виконують свою статутну роль як громадське об'єднання трудящих із захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки, трудового колективу чи окремого працівника і відносяться до осіб, які беруть участь у справі за своєю ініціативою і без волевиявлення осіб, яких вони представляють або захищають. Вони мають свою зацікавленість, характер якої не особистий, а суспільний, і тому не мають у цьому разі матеріально-правової заінтересованості.

Правові підстави і правила участі в цивільному процесі профспілок визначені у ст.ст. 45-46 ЦПК [2]. Вони можуть брати участь у цивільному та господарському процесі у двох процесуальних формах, зокрема:

- звернення до суду із заявою (тобто порушення процесу по справі);
- вступ у процес по справі для дачі висновку за власною ініціативою чи ініціативою суду.

Профспілки можуть бути суб'єктами захисту прав і охоронюваних інтересів інших осіб за умов:

- наявності закону, який дає їм повноваження здійснювати захист прав та інтересів інших осіб по конкретних справах;
- наявності в осіб, захист прав й інтере-

сів яких вони можуть здійснювати, цивільної процесуальної правосуб'єктності (права бути позивачем, заявником по справі).

Вони є особами, які беруть участь у справі, мають права і несуть обов'язки, визначені ст. 27 ЦПК, за винятком права закінчувати справу мировою угодою, оскільки вони не є учасником матеріально-правового спору.

Цивільна процесуальна та господарсько-процесуальна правосуб'єктність профспілок не має спеціальної назви, що й обумовлює неоднозначність її визначення в законодавстві, судовій практиці та теорії цивільного і господарського процесу. Вони виступають позивачами в разі порушення ними справи на захист прав інших осіб і здійснюють представництво.

У визначенні процесуальної правосуб'єктності профспілок судова практика ще більш різноманітна. Вони називаються позивачами, захисниками, юрисконсультами, адвокатами профспілок, судовими представниками, експертами. При вступі у справу для дачі висновку за постановою суду – компетентними органами, третіми особами, судовими представниками, експертами тощо.

Неправильним є ототожнення процесуального становища профспілок із представництвом сторін і третіх осіб. Цивільний процесуальний представник – це уповноважений представник особи, яка бере участь у справі, котрий від її імені і в її інтересах виконує процесуальні дії, залежить від її волі і не може діяти проти її інтересів. Діяльність профспілок має іншу спрямованість. Вони виступають від свого імені, від їх імені (а не від імені члена профспілки) діють їхні уповноважені службові особи, які в цивільному процесі є представниками профспілок, а не сторони або третьою особою.

Тому, щоб підкреслити процесуальну відмінність, яка існує між профспілками та іншими особами, перші можна назвати їх функціонерами. Ця назва свідчить, що участь профспілок у справі спрямована на виконання ними певних функцій. Вказана назва можлива для визначення їх участі у

справах усіх видів провадження і відбиває те, що їх діяльність має важливу соціальну спрямованість.

Статтею 36 Конституції України встановлено право громадян на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів [1]. На розвиток цієї статті було прийнято Закон України № 1045-XIV «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 р. [7]. Рішенням Конституційного Суду України № 11-рп/2000 від 18 жовтня 2000 р. визнано неконституційними норми цього Закону, якими визначено, що повного обсягу дієздатності профспілка набуває лише в разі її реєстрації. Однак ще до такої реєстрації вона має право оскаржити в суді рішення Міністерства юстиції про відмову в реєстрації, отже, з моменту створення вона має права, передбачені Конституцією України, захищати трудові, інші соціально-економічні права і законні інтереси членів профспілок, працівників, піклуватися про покращення умов їх праці та побуту [8]. Правовим забезпеченням реалізації цього завдання є ст. 243 і 246 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП), що встановлює право профспілок представляти інтереси працівників, представляти і захищати їх трудові, соціально-економічні права та інтереси у відносинах із власником або уповноваженим ним органом [9]. Стаття 2. Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» (далі – Закон) конкретизує це поняття та встановлює, що професійні спілки створюються з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки. Стаття 19 цього Закону передбачає, що профспілки, їх об'єднання мають право представляти інтереси своїх членів при реалізації ними конституційного права на звернення за захистом своїх прав до судових органів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також міжнародних судових установ [7].

Останнім часом суттєво збільшилося коло праводносин, які захищають проф-

спілки, розширилася сфера їх інтересів. Це дає підставу по-новому поглянути на природу й сутність профспілок. Варто зазначити, що профспілки все частіше відіграють важливу роль у становленні громадянського суспільстві. Так, Б.Г. Столповський стверджує, що «профспілки існують для захисту професійних прав та інтересів різних верств трудящих» [10, с. 129]. Як зазначає А.Х. Баширов, «профспілки відстоюють не тільки економічні інтереси представників найманої праці, а й загально громадські інтереси всього населення» [11, с. 9].

В умовах ринкової економіки та політичних протистоянь різних груп впливу профспілки все більше починають керуватися не вузькими економічними інтересами трудових колективів, а широкими громадянськими потребами членів профспілки, унаслідок чого змінилась і сфера їх діяльності. В умовах сьогодення профспілка – це громадське об'єднання найманих працівників, створене ними для захисту перед державою, власниками бізнесу, роботодавцями не тільки інтересів членів профспілки, а й інтересів людей найманої праці, які не входять до профспілки.

На нашу думку можна виділити такі напрями діяльності профспілок у формуванні громадянського суспільства.

1. Розширення прав і свобод особи, які є основоположними факторами становлення та розвитку громадянського суспільства. Як наголошував В.В. Песчанський, «у найзагальнішому вигляді, і дещо спрощуючи, роль профспілок у громадянському суспільстві, можна визначити як наділення найманого працівника правами, створення з нього громадянина» [12, с. 80]. Більшість населення України є найманими працівниками, і це дає можливість великій частині суспільства через участь у профспілках реалізовувати свої конституційні права і свободи.

У свідомості сучасного суспільства відбуваються морально-психологічні зміни. З урахуванням цього профспілки повинні демонструвати та доносити до свідомості членів суспільства принципи солідарності

та координації взаємних дій, протиставляючи їх принципам індивідуалізму та егоїзму. Як наголошував Л. Брентано, «завдяки профспілкам праця стає товаром нарівні з іншими товарами, а робітник дійсно людиною» [13, с. 19]. Завдяки цьому гаслом громадянського суспільства стане свобода разом зі справедливістю та солідарністю.

2. Участь профспілок у популяризації та вдосконаленні системи соціального партнерства. Це сприяє зміцненню інституту громадянського суспільства. Таке суспільство передбачає становлення системи конструктивного співробітництва різних соціальних груп і збалансування корпоративних інтересів, цивілізує соціальні конфлікти та дає змогу здійснювати їх розв'язання в правовому полі. Тільки в процесі юридичного протистояння профспілок із власниками бізнесу та роботодавцями поступово буде формуватися фундамент майбутнього громадянського суспільства. У такому протистоянні сторін можливо віднайти механізм конструктивного узгодження інтересів і досягнути мінімізації конфліктів груп із різними соціально-економічними потребами.

Як зазначає К.С. Гаджієв, «у результаті, соціальне життя стає ареною зіткнення і співробітництва конкуруючих одна з одною груп, що вступають до різного роду спілок, коаліцій, компромісів, угод, тим самим урівноважуючи одна одну, утримуючи всю соціальну і політичну систему у своєрідній рівновазі, перешкоджаючи різкому зрушенню суспільно-політичної осі вліво чи вправо» [14, с.12]. У результаті громадянське суспільство стане більш врівноваженим, компромісним, узгодженим і соціально збалансованим, оскільки буде побудоване на принципі соціального партнерства.

3. Колективна саморегулююча форма діяльності профспілок пробуджує свідомість найманого працівника і дає йому мотивацію участі в діяльності профспілки, долучає його, як громадянина, до процесів самоврядування, що у свою чергу стане поштовхом подальшого розвитку громадянського суспільства.

Останнім часом профспілки виходять за межі своїх територіальних або галузевих завдань по захисту соціально економічних інтересів трудових колективів і найманих працівників, розширюють сферу своєї діяльності як організації громадянського суспільства. Нині профспілки зобов'язані діяти як багатофункціональна громадська організація, що обстоює загальногромадянські інтереси, надає підтримку не тільки членам профспілок а й іншим соціальним категоріям громадян.

Роль профспілок у становленні громадянського суспільства залежить від різноманітних факторів. Найбільш вагомими з них є такі: стан і розвиток самого суспільства, стан економіки і політика держави, стан профспілкового руху.

Право профспілок на порушення деяких справ закріплене також окремими нормами цивільно-процесуального законодавства. Профспілка, наприклад, має право подати позов про поновлення на роботі особи, яку під тиском примусили написати заяву про звільнення за власним бажанням. При цьому це жодним чином не обмежує право самої особи виступати з позовом. Профспілки захищають таких осіб лише за умови, коли вони самі не можуть захистити себе, наприклад, через стан здоров'я, правову необізнаність, матеріальні труднощі або навіть через боязнь вступити в правовий конфлікт із роботодавцем або власником. Однак на практиці профспілки дуже рідко виступають на захист інших осіб, хоча й мають на це право. Це пов'язано з тим, що активність профспілок у цілому є досить низькою. Унаслідок цього профспілковий рух постійно втрачає своїх членів. Причиною зниження профспілкового руху є вихід із профспілки за власним бажанням, який пояснюється розчаруванням людини в захисті (що підтверджує непримусове членство в профспілках і є позитивною зміною). Окрім цього останнім часом існує негативна тенденція, яка полягає в тому, що керівники не зацікавлені в існуванні потужного профспілкового руху на підприємствах і в організаціях державної форми власності. З цією метою вони фак-

тично не виконують вимоги трудового законодавства щодо утримання із заробітної плати та перерахування на рахунок профспілки членських профспілкових внесків. Цими діями вони підривають матеріальну основу діяльності профспілки, яка здійснює свою статутну діяльність за рахунок членських внесків. Виборні керівники профспілкового комітету є одночасно працівниками підприємства. Боячись втратити робоче місце, вони не займають у цьому питанні принципову позицію. Тому, з метою залучення нових членів, на нашу думку, профспілковим організаціям варто розробити значно активніші стратегії діяльності, реалізовувати функції захисту соціально-економічних прав та інтересів працівників у соціально-трудовій сфері, у сфері праці, наприклад, відстоювати рівень оплати праці не нижче прожиткового мінімуму, її своєчасної виплати.

Профспілки повинні домагатися дотримання умов праці (порівняно від необ'єднаних у профспілки працівників), тоді працівники будуть мотивовані для членства в них. Особливої уваги потребує вдосконалення законодавчої бази профспілкового руху. Поряд з цим, на нашу думку, необхідно поширювати освітні програми сучасного національного законодавства серед найманих працівників і членів профспілок усіх рівнів, що дасть змогу більш ефективно захищати свої інтереси.

Що стосується діяльності профспілок на підприємствах недержавного сектору економіки, то тут ситуація ще більш критична. У комерційних структурах профспілковий рух не набув популярності серед найманих працівників. Це у свою чергу привело до масового порушення трудових і соціально-економічних прав найманих працівників, що сприяє негативній тенденції зростання тіньової економіки.

Діяльність профспілки на підприємстві має публічний характер, що певною мірою стримує керівництво підприємства від неправомірних дій. Така публічність закладена ст. 245 КЗпП України, що надає працівникам право брати участь в управлінні підприємствами, установами, органі-

заціями через загальні збори (конференції) трудових колективів і професійні спілки, які діють у трудових колективах. Службові особи підприємств, установ, організацій зобов'язані у встановлений строк розглядати критичні зауваження та пропозиції працівників і повідомляти їх про вжиті заходи [9]. Загальновідомо що публічність – це один із найбільш ефективних способів профілактики й упередження правопорушень.

Отже, держава повинна бути зацікавлена в існуванні профспілкового руху в господарських підприємницьких структурах, оскільки він є стримуючим фактором правопорушень і розвитку тіньової економіки, сприяє наповненню бюджету, що позитивно вплине на соціальну політику держави в цілому. На підтвердження цього можна навести думку Н. Оніщенка, який стверджує, що «завдання держави – передбачати, попереджати наростання, посилення цих суперечностей, не доводити їх до гострого конфлікту, протистояння» [15, с. 47].

Окрім вищенаведеного існують інші законні засоби впливу на господарські організації та їх керівників з метою попередження та припинення триваючих правопорушень і притягнення господарських організацій та їх керівників до юридичної відповідальності за допущені правопорушення. Розглянемо деякі з них. Так відповідно до ст.ст. 20, 21 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» у разі порушення роботодавцями, умов колективного договору (угоди) профспілки мають право направляти їм подання про усунення цих порушень, яке розглядається в тиждень термін. У разі відмови усунути ці порушення або недосягнення згоди у зазначений термін профспілки мають право оскаржити неправомірні дії або бездіяльність посадових осіб до суду. Уповноважені представники профспілок мають право вносити роботодавцям подання про усунення порушень законодавства про працю, які є обов'язковими для розгляду, та в місячний термін одержувати від них аргументовані

відповіді. У разі ненадання аргументованої відповіді у зазначений термін дії чи бездіяльність посадових осіб можуть бути оскаржені до місцевого суду [7].

У разі невиконання керівником підприємства законних вимог профспілки припинити триваюче порушення трудового законодавства у профспілки виникає право скористатися такими правовими інструментами:

- звернутися до державної інспекції праці для притягнення керівника підприємства до адміністративної відповідальності за ст. 41-2 КУпАП [16];

- звернутися до суду, оскаржуючи дії службових осіб, які не усунули порушення, щодо яких було направлено подання;

- звернутися з листом до прокуратури в порядку ст. 259 КЗпП України [9] і ст.ст. 19, 20 Закону України «Про прокуратуру» [17] з проханням захистити порушені права профспілки шляхом видання припису про усунення порушень трудового законодавства, а також порушити кримінальне провадження щодо керівника підприємства.

Як вбачається з вищенаведеного, арсенал правових засобів реагування є достатнім. Голови профспілкових комітетів і члени профкомів первинних профспілкових організацій є працівниками підприємства та виконують свої обов'язки на громадських засадах. У силу залежності від керівника підприємства (організації) профспілкові активісти не завжди займають принципову правову позицію та не використовують законні механізми з обстоювання інтересів найманих працівників і трудових колективів.

Висновки

У цивільному та господарському процесуальному законодавстві закріплено принцип диспозитивності цивільного та господарського судочинства. Проте в окремих випадках законодавець свідомо допускає відступ від цього правила. Це обумовлено необхідністю захисту інтересів трудових колективів, найманих працівників і членів профспілок.

Виходячи із соціальної сутності держави, що закріплена в Конституції Укра-

їни, утвердження та забезпечення прав і свобод людини проголошено головним обов'язком держави, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Це загальний принцип. Однак поміж неурядових громадських організацій визначені окремі з них, які наділяються функціями захисту прав найманих працівників, трудових колективів і членів громадських об'єднань. Профспілки можуть у випадках, передбачених законом, звернутися до суду із заявою на захист прав та охоронюваних інтересів інших осіб.

Лише знання своїх конституційних прав членами профспілки та найманими працівниками дає можливість упереджувати порушення соціально-економічних і трудових прав людини праці з боку роботодавця, власника і держави. Складна економічна ситуація в державі та низька правова і моральна культура сучасного суспільства вимагають від активістів профспілкового руху проводити політику жорсткого правового відстоювання прав найманих працівників на одержання достойної заробітної плати і права на соціальний захист.

Головною метою профспілок у цивільному та господарському процесі є надання допомоги та сприяння в судовому захисті особам, які самостійно неспроможні в силу стану здоров'я, віку, юридичної неосвіщеності, матеріального стану та інших обставин це зробити. Процесуальні права профспілок мають певні особливості, які залежать від форм участі у справі. Профспілки, які звернулися до суду в інтересах інших осіб, мають загальні права, передбачені ст. 27 ЦПК України, а також спеціальні права, що їх має особа, в інтересах якої вони діють, окрім права укладати мирову угоду. Це обмеження викликано тим, що мирова угода є способом розпорядження предметом спору, а ця дія може бути вчинена виключно самою стороною.

Розгляд справи всупереч бажанню позивача є неможливий. Тому якщо особа, яка має цивільну процесуальну та господарсько-процесуальну дієздатність, не підтримує заявлених вимог, суд залишає

заяву без розгляду. Профспілка може відмовитися від поданої нею заяви або змінити вимоги. Це питання вона може вирішувати навіть без узгодження з особою, в інтересах якої подано позов. Про відмову від позову до суду подається заява, і суд своєю ухвалою закриває провадження у справі. Відмова від позову не позбавляє особу права вимагати від суду розгляду справи та вирішення вимоги в первісному обсязі.

Крім того, важливо не забувати, що в деяких випадках участь профспілки в цивільному або господарському процесі є також її моральним обов'язком перед членами. Така постановка питання є обґрунтованою приписами законодавства, статутами профспілок, колективними договорами (угодами), які є практичним відображенням вимог закону. Окрім цього, виборні органи профспілки, що здійснюють свої повноваження на матеріальній базі членських профспілкових внесків,

мають зобов'язання діяти відповідним чином у силу вимог статуту. Для цього законодавством для них встановлені певні гарантії діяльності та імунітети, що посилюють їхню незалежність від роботодавця або власника. Усе інше – це моральні зобов'язання керівництва перед членами профспілки, які обрали собі тих чи інших профспілкових активістів.

У силу своєї специфіки діяльність профспілок має, як правило, публічний характер на рівні підприємства, галузі або певної території, що певною мірою стримує керівництво підприємства від неправомірних дій. З урахуванням цього держава повинна бути зацікавлена в існуванні профспілкового руху в господарських організаціях і відповідним чином стимулювати такого роду діяльність, оскільки це є стримуючим фактором розвитку тіньової економіки, сприяє наповненню бюджету, що у свою чергу позитивно вплине на соціальну політику держави в цілому.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41. – С. 492.
3. *Штефан М.Й.* Цивільне процесуальне право України : Акад. курс. / М.Й. Штефан. – К. : Ін Юре, 2005. – 624 с.
4. *Мичко М.І.* Деякі проблеми представництва прокурором інтересів громадян і держави в суді / М.І. Мичко // Вісник Вищого Арбітражного Суду України. – 1999. – № 4. – С. 28-30.
5. *Васильєв С.В.* Цивільний процес: Навчальний посібник / С.В. Васильєв. – Харків : Одісей, 2007. – 480 с.
6. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
7. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 397.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 8, 11, 16 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» (справа про свободу утворення профспілок) № 11-рп/2000 від 18 жовтня 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 43. – С. 1857.
9. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1971. – № 50. – С. 375
10. *Столповский Б.Г.* Вперед или в никуда / Б.Г. Столповский // Полис. – 1991. – № 2. – С. 129–134.
11. *Баширов Х.* Социальное партнерство : предпосылки становления в Украине / Х. Баширов. – Донецк : Изд-во Донецкого гос. ун-та, 1997. – 142 с.
12. *Песчанский В.В.* Становление гражданского общества : роль профсоюзов / В.В. Песчанский // Гражданское общество в России : структуры и сознание. М.: Наука, 1998. – С. 79–98.

13. Профессиональные организации рабочих / Луйо Брентано; Пер. с нем. Л.М. Рейнгольда. – Санкт-Петербург : ред. журн. «Всемир. вестн.», 1903. – 57 с.
14. *Гаджиев К. С.* Гражданское общество и правовое государство / К. С. Гаджиев // МЭ и МО. – 1991. – № 9. – С. 12–17.
15. *Оніщенко Н.* Захист прав і свобод людини в Україні / Н.Оніщенко // Право України. – 2009. – № 4. – С. 47-54.
16. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
17. Закон України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-12/conv>